

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สิ่งแวดล้อมหรือความเป็นอยู่ที่ดีถูกสุขลักษณะในโรงเรียนย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของเด็กอยู่เป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาคจัดเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียนเด็กจะต้องประสบกับสิ่งแวดล้อม และสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมย่อมมีทั้งที่ให้คุณและให้โทษปะปนกันอยู่ด้วยกัน เหตุนี้ถ้าหากโรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมไม่ดีย่อมจะมีผลเสียหายเกิดขึ้นกับเด็กได้อย่างแน่นอน การจัดสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ต่าง ๆ ในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะจึงเป็นสิ่งสำคัญมากประการหนึ่งของการจัดการศึกษาให้กับเด็ก¹

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะนอกจากจะเป็นการจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกาย ส่งเสริมบรรยากาศที่ดีทางด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ยังช่วยให้เด็กปลอดภัยจากโรคติดต่อต่าง ๆ และยังเป็นการป้องกันอุบัติเหตุภายในโรงเรียนอีกด้วย นอกจากนี้การจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพขึ้นภายในโรงเรียนยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดความสนใจ และยังช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นอีกด้วย

โรงเรียนที่จัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะนอกจากจะช่วยให้เด็กได้รับความสะดวกสบายแล้ว สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะยังมีคุณค่าในทางการศึกษาแก่เด็กดังเช่น การจัดให้มีรั้วรอบบริเวณโรงเรียน นอกจากจะแสดงขอบเขตของ

---

¹ สุชาติ โสภประยูร, โครงการสุขภาพในโรงเรียน (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 26.

โรงเรียน และป้องกันสัตว์เลี้ยงของราษฎรแล้ว ยังช่วยในการอบรมมณิสัยเด็กให้เป็นคนรักความเป็นระเบียบ รักขอบเขต รู้จักภาระและหน้าที่ ซึ่งโรงเรียนที่ที่จะต้องอบรมเด็กให้รักโรงเรียน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ภายในขอบเขตของโรงเรียน แล้วยังช่วยให้เด็กได้เห็นความจำเป็นที่อาคารบ้านเรือนจะต้องมีรั้ว มีขอบเขต และเมื่อเด็กเติบโตขึ้นบ้านเรือนก็จะได้มีระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น

สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนที่มีความสำคัญต่อสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจของเด็กอยู่มากนั้น เบน ฟรีดแมน (Ben Freedman)² ให้เหตุผลสำคัญไว้ดังนี้

(1) โรงเรียนเป็นสถานที่รวมของเด็กวัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และเด็กเหล่านี้ยังใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนวันละ 6-8 ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย จึงเห็นได้ชัดว่าในเวลากลางวันเด็กจะใช้เวลาต่าง ๆ อยู่ในโรงเรียนมากกว่าอยู่ที่บ้าน

(2) โรงเรียนเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนสุขภาพส่วนบุคคลและชุมชน โรงเรียนจึงต้องจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กที่จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าให้ใคร่และจดจำไว้เป็นตัวอย่างที่ดีต่อไป

(3) โรงเรียนและนักเรียนเป็นแหล่งแพร่โรคติดต่อได้ง่ายเนื่องจากว่าเด็กอยู่ใกล้ชิดติดกันมาก แล้วยังมีความต้านทานของร่างกายต่ำอีกด้วย

(4) โรงเรียนเป็นชุมนุมหนึ่งที่คงอยู่ภายใต้การควบคุมและป้องกันโรคไม่ใหัระบาดขึ้นในโรงเรียน หรือติดต่อแพร่หลายจากโรงเรียนไปถึงบ้านหรือชุมนุมอื่น ๆ ได้

โรงเรียนจึงเป็นสถาบันของสังคมที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพภายในโรงเรียนให้ดีเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมต่อไปอีกด้วย

โดยทั่วไปแล้วการศึกษาระดับประถมศึกษา จัดเป็นการศึกษาก่อนบังคับซึ่งผู้ปกครองมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งบุตรหลานของตนเข้าโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับ

²Ben Freedman., Sanitarian's Handbook (New Orleans: Purless Publishing Co., 1970), p.1284.

ที่ 3) พ.ศ. 2505 มาตรา 6 มีว่า "...เด็กทุกคนที่มีอายุย่างเข้าปีที่แปด ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนมีอายุย่างเข้าปีที่สิบห้า เว้นแต่เป็นผู้ที่มีความรู้สอบไล่ได้โดยประโยคประถมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการหรือหลักสูตรอื่นที่รัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่า..."³

โรงเรียนจึงเป็นสถานที่ให้การอบรมสั่งสอนและผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะให้เด็กได้เรียนอยู่ในโรงเรียนได้อย่างสะดวกสบายทั้งทางด้านร่างกายและทางจิตใจ

ในปีการศึกษา 2516 นี้ในกรุงเทพมหานครมีนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาประมาณ 552,950 คน⁴ ซึ่งแต่ละคนจะต้องใช้เวลาอย่างน้อยวันละ 6-8 ชั่วโมง และปีหนึ่งเรียนอย่างน้อย 180 วัน แล้วอยู่ในโรงเรียนนาน 4 หรือ 7 ปี เด็กนักเรียนประถมศึกษาเหล่านี้ย่อมได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนอย่างมากและสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนต่าง ๆ ดังกล่าวย่อมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เจริญงอกงามในด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ ส่วนการเรียนรู้ทางด้านสุขภาพนั้น ซี.อี. เทอนเนอร์ ฮาลิทรับี. รากอด และ ซาราห์ ลุยส์ สมิท (C.E. Turner, Harriett B. Radall, Sara Louise Smith) ได้กล่าวไว้ว่า

"สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะนั้นมีความสำคัญในการสอนโดยทางอ้อมและจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งในการให้สุขศึกษาแก่เด็กนักเรียนอีกทางหนึ่งด้วย"⁵

นายเกรียง เอี่ยมสกุล⁶ ยังได้ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพภายใน

³พระราชบัญญัติประถมศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2505" ราชกิจจานุเบกษา 75 (27 กรกฎาคม 2505), หน้า 26.

⁴ศึกษาธิการ, กระทรวง, ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองวางแผน.

⁵C.E. Turner, Harriett B. Radall, Sara Louise Smith, School Health and Health Education (Saint Louis : The C.V. Mosby, 1970), p. 114.

⁶เกรียง เอี่ยมสกุล, โรงเรียนประถมศึกษาภาคปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนการช่างวุฒศึกษา แผนกการพิมพ์, 2511), หน้า 230.

ในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชนบทห่างไกลกว่าบางโรงเรียนขาดส้วม มีส้วมไม่พอหรือมีไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดน้ำดื่มที่สะอาด หรือใช้ส้วม น้ำใช้ที่ไม่สะอาด เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กเจ็บป่วยเป็นโรคผิวหนัง ตาอักเสบ มีเหา พยาธิลำไส้ สุขภาพไม่สมบูรณ์ ทำให้ร่างกายไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร

สำหรับสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในกรุงเทพมหานครนั้น ผู้วิจัยคาดว่าคงจะไต่รบบถึงปัญหาของ สภาพแวดล้อมทางสุขภาพในสถานต่าง ๆ เพื่อที่จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้ผู้บริหารการศึกษาได้ปรับปรุง แก้ไข สภาพแวดล้อมทางสุขภาพเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้

- (1) เพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของ โรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร
- (2) เพื่อ เปรียบเทียบสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพใน โรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดอยู่ในกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดอยู่ในฝ่ายการศึกษาและบริการชุมชนกรุงเทพมหานคร และโรงเรียนราษฎร์ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา
- (3) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารการศึกษาได้ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพภายในโรงเรียนให้เหมาะสมถูกสุขลักษณะ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยมีขอบเขตดังนี้ คือ

- (1) โรงเรียนประถมศึกษาที่ใช้เป็นประชากรในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย ที่สังกัดอยู่ในกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดอยู่ในฝ่ายการศึกษาและ

บริการชุมชน กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนราษฎร์ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา ที่สังกัดอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โรงเรียนทั้งหมดดังกล่าวนี้ตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานครเท่านั้น

(2) การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาเท่านั้น

(3) การวิจัยมุ่งที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาที่รับนักเรียนประเภทเดินเรียนเท่านั้น แต่ไม่รวมโรงเรียนที่รับนักเรียนประจำ

(4) ข้อมูลที่ใช้ทำการวิจัยได้จากข้อคิดเห็นของครูใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเท่านั้น

สมมุติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดอยู่ในกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดอยู่ในฝ่ายการศึกษา และบริการชุมชน กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนราษฎร์ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาและ สังกัดอยู่ในคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ย่อมประสบปัญหาในสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน เนื่องจากการบริหารและการจัดดำเนินงานในโรงเรียน

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

(1) เพื่อทราบสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาของโรงเรียนที่สังกัดอยู่ในกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนประถมศึกษาของฝ่ายการศึกษาและบริการชุมชน กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนราษฎร์ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

(2) เพื่อที่จะทราบถึงสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ของโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 3 ประเภท

(3) เพื่อประโยชน์แก่ผู้บริหารการศึกษาจะได้แนวทางในการดำเนินงานปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาให้ถูกสุขลักษณะดียิ่งขึ้น

วิธีดำเนินงานวิจัย

(1) ประชากรที่ใช้จริงในการทำวิจัย คือ โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 791 โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายที่สังกัดอยู่ในกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจำนวน 47 โรงเรียน ที่สังกัดอยู่ในฝ่ายการศึกษา และบริการชุมชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 380 โรงเรียน และที่เป็นโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 364 โรงเรียน

(2) การสุ่มตัวอย่างประชากร เนื่องจากประชากรที่ใช้วิจัยมีจำนวนมาก ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยแบ่งโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร 23 เขต ดังนี้

2.1 โรงเรียนประถมศึกษาของกรมสามัญศึกษา จำนวน 47 โรงเรียน ตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร เพียง 16 เขต ในแต่ละเขตจับฉลากชื่อโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรขึ้นมาร้อยละ 50 ได้โรงเรียนที่เป็นตัวแทนของตัวอย่างประชากรรวม 24 โรงเรียน

2.2 โรงเรียนประถมศึกษาของฝ่ายการศึกษาและบริการชุมชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 380 โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร 23 เขต ในแต่ละเขตจับฉลากชื่อโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรขึ้นมาร้อยละ 10 ได้โรงเรียนที่เป็นตัวแทนของตัวอย่างประชากรรวม 38 โรงเรียน

2.3 โรงเรียนราษฎร์ที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 364 โรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร 23 เขต ในแต่ละเขตจับฉลากชื่อโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรขึ้นมาร้อยละ 10 ได้โรงเรียนที่เป็นตัวแทนของตัวอย่างประชากรรวม 36 โรงเรียน

รวมโรงเรียนที่เป็นตัวแทนของมวลประชากรทั้งหมด 98 โรงเรียน

(3) การรวบรวมข้อมูล การรวบรวมข้อมูลเพื่อจะศึกษาสภาพแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา ดังกล่าวแล้วนั้น ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง แล้วนำไปทดสอบก่อน (Pre-test) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ใช้ได้ผลดียิ่งขึ้นก่อนที่จะส่งไปยังครูใหญ่

หรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่เป็นตัวแทนของตัวอย่างประชากรโดยทางไปรษณีย์

(4) การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามนำไปคำนวณหาค่าร้อยละ ซึ่งจัดรวบรวมเป็นรูปของตารางต่าง ๆ เพื่อการแปลข้อมูลต่อไป

คำจำกัดความ

คำบางคำที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ อาจมีความหมายแตกต่างไปจากที่ใช้โดยทั่วไป จึงขอให้ความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ดังต่อไปนี้ คือ

สุขภาพ⁷ : หมายถึงภาวะแห่งความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจรวมถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี และคำว่าสุขภาพนี้มีได้หมายความว่าเฉพาะเพียงแต่ความปราศจากโรคหรือปราศจากทุพพลภาพ เท่านั้น

สุขลักษณะ⁸ : หมายถึงลักษณะสำคัญที่ทำให้คนเรามีสุขภาพดีและมีความสุข ซึ่งลักษณะที่สำคัญนี้จะต้องประกอบไปด้วยอย่างน้อย 3 ลักษณะด้วยกันคือ

- (1) ความสะอาด ปราศจากเชื้อโรคหรือแหล่งที่ทำให้เกิดโรค
- (2) ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และน่าชื่นชม
- (3) ความปลอดภัยไม่ล่อแหลมต่ออันตรายหรืออุบัติเหตุ

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ : หมายถึงการจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางจิตใจ รวมถึงชีวิตความเป็นอยู่ในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อให้ให้นักเรียนมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจและสังคม

สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ : หมายถึงการควบคุมองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งหลายอันเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และทางจิตใจ ซึ่งทำให้หรืออาจจะทำให้เกิดเป็นพิษเป็นภัยต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตของคน

⁷ สุชาติ โสมประยูร, สุขวิทยา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 1.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.